

МІЖРЕГІОНАЛЬНА
АКАДЕМІЯ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ

**МЕТОДИЧНІ МАТЕРІАЛИ
ЩОДО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ
з дисципліни
“СОЦІОЛОГІЯ СЕЛА”
(для бакалаврів)**

Київ
ДП «Видавничий дім «Персонал»
2011

Підготовлено професором кафедри соціології та соціальної психології
О. О. Суською

Затверджено на засіданні кафедри соціології та соціальної психології
(протокол № 12 від 25.02.09)

Схвалено Вченою радою Міжрегіональної Академії управління персоналом

Суська О.О. Методичні матеріали щодо організації самостійної роботи студентів з дисципліни “Соціологія села” (для бакалаврів). — К.: ДП «Вид. дім «Персонал», 2011. — 18 с.

Методичні матеріали містять пояснювальну записку, тематичний план, зміст самостійної роботи з дисципліни “Соціологія села”, питання для самоконтролю, теми рефератів, а також список літератури.

© Міжрегіональна Академія
управління персоналом (МАУП), 2011
© ДП «Видавничий дім «Персонал», 2011

ЗМІСТ

Пояснювальна записка	3
Тематичний план дисципліни “Соціологія села”	3
Зміст самостійної роботи з дисципліни “Соціологія села”	4
Список літератури	16

Відповідальний за випуск *А. Д. Вегеренко*
Редактор *В. Д. Бондар*
Комп’ютерне верстання *А. М. Голянда, К. І. Мельник*

Зам. № ВКЦ-4750

Формат 60×84/16 . Папір офсетний.

Друк ротативний графаретний.

Ум. друк. арк. 1,14. Обл.-вид. арк. 0,68. Наклад 50 пр.

Міжрегіональна Академія управління персоналом (МАУП)
03039 Київ-39, вул. Фрометівська, 2, МАУП

ДП «Видавничий дім «Персонал»

03039 Київ-39, просп. Червонозоряний, 119, літ. XX

Свідоцтво про внесення до Державного реєстру суб’єктів видавничої справи ДК № 3262 від 26.08.2008

Надруковано в друкарні ДП «Видавничий дім «Персонал»

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

“Соціологія села” є дисципліною, що вивчає одну з важливих сфер економічного та соціального характеру — умови та відтворення життєвих і виробничих відносин у такій галузі соціального виробництва, як аграрне, та соціально-територіальної стратифікації, як сільська місцевість.

Методичні матеріали містять завдання для самостійної роботи студентів з курсу “Соціологія села”, які відповідно до програми вивчення дисципліни передбачають вивчення студентами передбачених для самостійного опрацювання тем та соціологічних термінів з кожної теми, підготовку відповідей на контрольні запитання та завдання, теми рефератів, список основної та додаткової літератури.

Мета самостійної роботи — закріпити теоретичні знання студентів у межах змісту тем, які заплановані для самостійного опрацювання. Самостійна робота розвиває у студентів уміння застосовувати ці знання, аналізуючи конкретні соціальні факти, феномени та ситуації. Запитання для самоконтролю передбачають активізацію у студентів знань з попередніх тем курсу, вміння відстежити взаємозв’язки між різними проблемами та їх суттєвими відмінностями людьми, аналізувати та порівнювати елементи групової взаємодії в умовах аграрного виробництва. Темі рефератів передбачають розвиток уміння застосовувати набуті теоретичні знання для аналізу різноманітних теоретичних та конкретних прикладних проблем соціології села.

ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН дисципліни “СОЦІОЛОГІЯ СЕЛА”

№ пор.	Назва змістового модуля і теми
1	2
	Змістовий модуль I. Особливості соціологічних досліджень у галузі соціології села
1	Соціологія села як галузь соціологічних знань

2	Соціальна характеристика суб'єкта господарчої діяльності
3	Проблема перетворення дійсності в сучасних соціальних умовах села
4	Змістовий модуль II. Соціальна база діяльності в аграрному секторі Роль соціальних груп у трудовій діяльності в аграрному секторі
5	Організаційні особливості праці та соціальних відносин в аграрному секторі та їх залежність від середовища
6	Змістовий модуль III. Особливості особистісної взаємодії та способу життя в сільському середовищі Тип взаємодії в аграрному секторі як співвідношення стратегій поведінки
7	Умови підвищення ефективності праці в аграрному секторі та їх соціологічне вивчення
Разом годин: 54	

ЗМІСТ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ *з дисципліни* **“СОЦІОЛОГІЯ СЕЛА”**

Змістовий модуль I. Особливості соціологічних досліджень у галузі соціології села

Тема 1. Соціологія села як галузь соціологічних знань

Серед багатьох галузей сучасного соціологічного знання суттєво виділяється ціла низка галузей, які в сукупності утворюють так званий сектор соціологічних галузей економічного спрямування, тобто галузей, які вивчають ті або інші аспекти економічного стану і розвитку соціально-територіальних спільнот, груп, а іноді й цілих регіонів. Цей регіонально-територіальний аспект завжди був притаманний галузям цього напрямку, адже економічна діяльність чи то у промисловому, чи в аграрному секторі вимагає спеціалізованих підходів до її дослідження соціологіч-

14. *Ильин Е. П.* Мотивация и мотивы. — СПб., 2000.
15. *Кущенко О. Д.* Общество неравных. — Харьков, 2000.
16. *Пилипенко В.* Реформи. Підприємництво. Культура. — К., 1991.
17. *Пилипенко В. Є., Шевель І. П.* Соціологія підприємництва. — К., 1997.
18. *Прибиткова І. М.* Трудові мігранти у соціальній ієрархії українського суспільства: стагуєні позиції, цінності, життєві стратегії, стиль і спосіб життя // Соціологія: теорія, проблеми, маркетинг. — 2002. — № 4.
19. *Современная социальная теория:* Бурдье, Гидденс, Хабермас: Учеб. пособие — Новосибирск, 1995.
20. *Социальная сфера:* совершенствование социальных отношений. — М.: Наука, 1987.
21. *Тарасенко В. И.* Социология потребления: методологические проблемы. — К., 1993.
22. *Чернецький Ю. О., Зарічкова М. В.* Теоретичний потенціал сучасного інституціонального підходу і “нової економічної соціології” // *Методологія, теорія і практика соціологічного аналізу сучасного суспільства:* Зб. наук. пр. — Х., 2002.
23. *Экономическая социология /* Под ред. В. Е. Пилипенко. — К., 2002.

5. Прогресивні форми підприємництва та їх ефективність в аграрному секторі економіки: соціологічний аналіз.
6. Соціальні регулятори ефективності аграрного виробництва.

Література: основна [5; 8; 9; 10];
додаткова [12; 14; 16; 17; 20; 21; 23]

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

Основна

1. Вебер М. Избранные произведения: Пер. с нем. — М.: Прогресс, 1990.
2. Вебер М. Основные понятия стратификации // Социол. исслед. — 1994. — № 5.
3. Гидденс Э. Стратификация и классовая структура // Социол. исслед. — 1992. — № 9, 11.
4. Гіденс Е. Соціологія. — К., 1999.
5. Попова И. М. Социология. Введение в специальность: Учеб. для студ. высш. учеб. заведений. — К.: Тандем, 1997.
6. Система социологического знания: Учеб. пособие / Сост. Г. В. Щёкин. — К.: МАУП, 1998.
7. Соціологія: Навч. посіб. / За ред. С. О. Макеєва — К.: Укр. енцикл. ім. М. П. Ваганя, 1999.
8. Українське суспільство на порозі третього тисячоліття: Кол. моногр. / За ред. М. О. Шульги. — К.: Ін-т соціол. НАН України, 1999.
9. Чоловек и общество: Хрестоматия / Под ред. С. А. Макеєва. — К.: Ін-т соціол. НАН України, 1999.
10. Ядов В. А. Стратегия социологического исследования. Описание, объяснение, понимание социальной реальности. — М.: Добросвет, 1998.
11. Якуба О. О. Соціологія: Навч. посіб. — Х.: Константа, 1996.
Додаткова
12. Балабанова Н., Жуков В., Пилипенко В. Социальный диалог. Социальное партнерство. Социальное государство. — К., 2002.
13. Заславская Т. И., Рыбкина Р. В. Социология экономической жизни. Очерки теории. — Новосибирск, 1991.

ними методами. Суб'єктами економічних відносин, як відомо, є чисельні соціальні групи, які водночас включені як до сфери виробництва, так і до інших підсистем суспільства. Економічна і соціальна сфери життєдіяльності суспільства тісно пов'язані між собою господарчою діяльністю людей. До того ж ніде в іншому секторі так яскраво не виявляється цей зв'язок, як в аграрному.

Отже, **соціологія села** є соціологічною галуззю, яка належить до сектора галузей економічного профілю, вивчає специфіку соціально-територіальних спільнот, що склалася у сільській місцевості, й відповідно — в аграрному секторі економіки.

Словникова робота: галузевий сектор, соціологічне знання, соціально-територіальна спільнота, специфіка діяльності, аграрний тип господарства.

Питання для самоконтролю

1. Специфіка економічної сфери суспільства.
2. Що означає поняття “соціально-економічна поведінка”?
3. Специфіка соціально-економічної поведінки в аграрному секторі.

Теми рефератів

1. Різновиди соціально-економічної поведінки.
2. Соціально-економічні орієнтації населення України.
3. Суб'єкти економічних відносин.
4. Вітчизняна економічна соціологія: основні напрями досліджень.

Література: основна [1; 2; 5; 7];
додаткова [13; 18; 19; 21]

Тема 2. Соціальна характеристика суб'єкта господарчої діяльності

Предметом вивчення соціології села є весь спектр економічних та соціальних умов і видів діяльності, що здійснюється сільським населенням на сучасному етапі його розвитку. У світовій соціологічній літературі для визначення соціальної структури населення широко використовується термін “стратифікація”, що означає “організування” певної нерівності в суспільстві. **Стратифікація** — це поділ суспільства на групи, які перебува-

ють на різних рівнях ієрархічної взаємодії членів суспільства. Традиція, започаткована німецьким соціологом М. Вебером, пропонує розглядати стратифікацію як багатомірне утворення, зумовлене трьома вимірами: економічним (багатство), соціальним (престиж), політичним (влада).

Соціальний статус (так само за М. Вебером), на відміну від економічної позиції, визначається рангом групи, який відігується системою цінностей суспільства.

Економічна діяльність є сукупністю дій, актив індивіда — **суб'єкта економічної діяльності**, за допомогою яких він безпосередньо реалізує свої економічні інтереси і за допомогою яких досягає господарських цілей.

Система економічних відносин є складною і розгалуженою відповідно до стану і спектра економічних галузей кожної країни. Щоб розглянути її у повному обсязі, потрібно чимало спеціалістів, які представлятимуть кожну галузь. У єдиному процесі розширеного відтворення господарчого продукту розрізняють: виробництво, розподіл, облік, споживання. Відповідно до цього розподілу вирізняють сфери: виробничі, розподільчі, відносин обміну (купівлі-продажу) та споживання.

Словникова робота: суб'єкт виробничих відносин, стратифікація, економічна нерівність, соціальна нерівність, система економічних відносин, економічна діяльність, соціальний статус, соціальний престиж, економічні інтереси.

Питання для самоконтролю

1. Що таке соціальна сфера економічної життєдіяльності суспільства?
2. Поняття суб'єкта економічних відносин.
3. Типологія економічних відносин.
4. Типологія суб'єктів економічних відносин.
5. Соціальні регулятори, що діють в аграрному секторі.

Теми рефератів

1. Соціально-економічні орієнтації населення України.
2. Роль економічної соціології у процесі формування українського суспільства.
3. Роль соціології села у процесі формування українського суспільства.

ефективності праці є пряма мотивація. **Пряма мотивація** вимагає індивідуальної роботи, проникнення у світ суб'єктивних цінностей, вміння керівника переконувати, вести за собою особистим прикладом. У більшості випадків реалізація цього методу в практиці виробничої діяльності вимагає багато часу. За умов **владної мотивації** стосунки між керівником і підлеглими характеризуються жорсткою субординацією, розмежуванням ролей та функцій, безумовною підкореністю працівника, формальною дисципліною. Владна мотивація штучно примітивує виконавця, обмежує можливість його творчого самовиразу. Для підвищення ефективності праці в аграрному секторі суттєве значення мають умови праці та ступінь технологізації виробничих процесів. Задоволеність працею та її результатами, питаня рентабельності не є суто економічними. Вони відбивають загальний тип соціально-психологічних стосунків та рівень можливостей прийняття ефективних управлінських рішень в умовах ринкової економіки.

Словникова робота: ефективність виробництва, стимулювання, ефективність управлінських рішень, пряма мотивація, владна мотивація, позитивне стимулювання, негативне стимулювання, формування мотивів трудової діяльності.

Питання для самоконтролю

1. Що включає поняття ефективність виробництва?
2. Що включає процес формування мотивів виробничої діяльності?
3. У чому сутність позитивного стимулювання?
4. Які ступені ефективності виробничої діяльності в аграрному секторі?
5. У чому сутність негативного стимулювання?

Теми рефератів

1. Особливості та складові ефективності аграрного виробництва.
2. Можливості запровадження ефективних механізмів стимулювання у сільському господарстві.
3. Категоріальність ефективності виробничої діяльності залежно від сектора виробництва.
4. Питання ефективності праці на аграрному підприємстві.

3. Соціальні регулятори поведінки працівників в аграрному виробництві.

4. Роль економічних процесів для розвитку сучасного села.

5. Місцева специфіка соціальної взаємодії в сільськогосподарському виробництві.

Література: основна [3; 5; 6; 9];

додаткова [13; 15; 16; 18; 21]

Тема 7. Умови підвищення ефективності праці в аграрному секторі та їх соціологічне вивчення

На ефективність праці в аграрному секторі (так само, як і в інших секторах економіки) впливає економічна поведінка працівників. Саме економічна поведінка працівників становить одне з найважливіших джерел стійкості і саморегуляції та впливає на всі аспекти економіки.

Характерним є те, що одні типи поведінки працівників призводять до виникнення диспропорцій, зниження загальної темпу розвитку, інші свідчать про вияв творчої ініціативи і трудової активності працівників, самостійного пошуку резервів підвищення ефективності виробництва. В процесі регуляції економічної поведінки вирішуються дві проблеми:

а) визначення раціональної точки зору на суспільні процеси і з цієї точки зору — визначення так званого ступеня свободи поведінки працівників, самостійного пошуку ними шляхів вирішення виробничих проблем і завдань;

б) обґрунтування можливостей побічного стимулювання таких способів поведінки, які б відповідали суспільним інтересам.

Стимулювання як метод формування мотивів трудової діяльності передбачає право вибору працівником чи трудовим колективом відповідної поведінки залежно від очікуваних перераг. При цьому поліпшення показників діяльності сприяє повнішому задоволенню певних потреб підлеглого (позитивне стимулювання). Погіршення ж показників знижує ступінь задоволення потреб (негативне стимулювання). Причому в разі вирішення проблем ефективності виробничої діяльності тут здійснюється вибір, який передбачає наявність альтернатив та їх оцінку. Це і є метод опосередкованої мотивації, або — стимулювання.

Розрізняють три види мотивації: пряму, опосередковану (стимулювання) та владну (примусову). Одним із засобів підвищення

4. Основні напрями досліджень вітчизняних науковців у галузі соціології села та економічної соціології.

5. Основи напрями досліджень зарубіжних науковців у галузі економічної соціології та соціології села.

Література: основна [1; 4–7; 10];

додаткова [12; 13; 16; 22]

Тема 3. Проблема перетворення дійсності в сучасних соціальних умовах села

Вивчення проблем соціальної сфери, а також проблем соціальних перетворень на селі в сучасній вітчизняній соціології було розпочато ще за радянських часів. Тоді під керівництвом спеціалістів з Академії наук було підготовлене ґрунтовне двомне видання “Соціальна сфера: вдосконалення соціальних відносин”, де авторський колектив під керівництвом відомого соціолога В. І. Іванова проаналізував усе найсуттєвіше і найактуальніше, що на той час було здійснено і досліджено в цій галузі.

Нині в поняття **соціальна сфера** включається: задоволення різноманітних потреб завдяки засвоєнню засобів життєдіяльності та існування. Відповідно соціальна сфера — це сфера підтримки життя. Однією з найперших досліджувалася проблема (як й інші проблеми економічної соціології) одна з фундаторів цього напрямку соціології в Україні І. М. Попова. У межах дослідження взаємодії соціальної та економічної сфер життєдіяльності суспільства І. М. Попова показала обмеженість розподільчого трактування соціального, адже найбільшою мірою специфіка соціального пов’язується з певними умовами і заходами розширеної відтворюючої виробничої діяльності людей. Йдеться про привласнення засобів і умов відтворення людиною, як суб’єктом трудових суспільних відносин, тих продуктів та знарядь, які уможливають подальше відтворення індивіда як суб’єкта праці, про можливість перетворення загальнолюдської природи індивіда та претворення ним самим тих умов своєї життєдіяльності, які потребують удосконалення. Заради цього в процесі праці відбувається формування у соціального індивіда тих навичок, здібностей та вмінь, які необхідні для відтворення

різноманітної діяльності, а сама сфера, в якій відбувається це привласнення, має назву соціальної.

Дослідження соціальної сфери економічної життєдіяльності суспільства неефективне без аналізу власності як соціальної категорії, соціальних та економічних відносин у суспільстві певного етапу його розвитку.

Словникова робота: соціальна сфера, соціальна категорія, загальнолюдська природа індивіда, відтворююча виробнича діяльність, засоби життєдіяльності та існування.

Питання для самоконтролю

1. Поняття соціальної сфери в економічній соціології та соціології села.
2. Категорія “власність” як економічна, соціальна і правова.
3. Специфіка соціальної сфери суспільства і конкретних соціально-територіальних спільнот.
4. Особливості соціальних відносин в аграрній сфері.

Теми рефератів

1. Соціологічні дослідження соціально-економічної сфери: функції, проблеми, особливості.
2. Соціальна сфера економічної життєдіяльності суспільства.
3. Особливості соціальних та економічних відносин в аграрному секторі.
4. Соціально-економічні орієнтації сільського населення України.

Література: основна [3; 5; 7; 9–11];
додаткова [12; 13; 16; 19]

Змістовий модуль II. Соціальна база діяльності в аграрному секторі

Тема 4. Роль соціальних груп у трудовій діяльності в аграрному секторі

У процесі освоєння сільськогосподарських технологій в аграрному секторі економіки кожної країни спостерігається своя специфіка. Ця специфіка пов'язана з рівнем розвитку

характер їхніх цілей та інтересів; цілі та інтереси груп беспосередньо впливають на їх поведінку; поведінка ж формує характер відповідних соціальних процесів.

Соціальна регуляція поведінки працівників аграрного сектора передбачає включення в роботу соціальної функції стимулювання праці, виявлення, якою мірою ті чи інші види стимулювання сприяють вирішенню проблеми впровадження прогресивних соціальних відносин, розвитку всебічно розвиненої особистості.

Соціологічний аналіз процесів соціальної регуляції економічної поведінки передбачає розгляд її з боку діяльності, інтересів і взаємодії різних соціально-професійних груп, що перебувають між собою у відносинах керівництва-підпорядкування. Найважливішими компонентами соціального механізму регуляції економічної поведінки є врахування особливостей соціально-професійних груп працівників аграрного сектора та їх взаємодії, а також діалектичний розвиток поступових суто економічних й соціопсихологічних змін та демократичних перетворень у сфері сільськогосподарського виробництва, виховання у працівників такої специфічної сфери, як аграрна, навичок демократичного життя у сфері трудової діяльності, сприяння та розповсюдження нових форм підприємництва в умовах різноманітних типів власності тощо.

Словникова робота: соціальний механізм, соціальна регуляція, соціально-професійні групи, економічна поведінка, прогресивні соціальні відносини, форми підприємництва, типи власності.

Питання для самоконтролю

1. Що таке соціальний механізм?
2. Зміст поняття соціальної регуляції.
3. Які типи власності ви знаєте?
4. Сучасні форми підприємництва в аграрному секторі.
5. Соціальні відносини та їх особливості в сучасному сільськогосподарському виробництві.

Теми рефератів

1. Типологія соціальних відносин в аграрному секторі.
2. Соціальна сфера на селі: проблеми і перспективи їх вирішення.

Теми рефератів

1. Організаційні особливості соціальних відносин в аграрному секторі.
2. Особливості сільськогосподарчої праці та їх залежність від середовища.
3. Вплив типу зайнятості на склад населення аграрних регіонів.
4. Традиційність зайнятості відповідними видами виробництва та її вплив на специфіку сільськогосподарського виробництва.
5. Стандарти життя та їх дотримання в аграрних регіонах.
Література: основна [2; 3; 7; 9];
додаткова [12; 13; 16; 20]

Змістовий модуль III. Особливості особистісної взаємодії та способу життя в сільському середовищі

Тема 6. Тип взаємодії в аграрному секторі як співвідношення стратегій поведінки

Соціальний механізм регуляції економічної поведінки — це система взаємодії соціально-професійних груп працівників, на яку впливають потреби та інтереси цих груп, а також умови функціонування і результати трудового процесу.

Діяльність і поведінка соціальних груп є головною рушійною силою як соціального механізму розвитку економіки взагалі, так і часткового механізму реалізації економічної поведінки. Соціальний механізм регуляції економічної поведінки включає кілька соціальних груп, які функціонують на різних його рівнях. Умовно можна виділити два види груп: причетні до управління економічною поведінкою; рядові учасники соціального процесу регуляції економічної поведінки — працівники різних соціально-професійних груп.

Функціонування соціального механізму регуляції економічної поведінки — це система зв'язків між його елементами. Соціальні інститути формують умови життєдіяльності соціальних груп, визначають їх характер і особливості соціального становища; умови і становище груп детермінують, у свою чергу,

науково-технічного прогресу в аграрній галузі та економічними можливостями кожного суб'єкта трудової діяльності в аграрному секторі — кожного аграрія, землевласника, орендаря, фермера чи працівника колективного господарства. Соціологічними дослідженнями фермерської та інших форм індивідуальної за формами власності трудової діяльності в аграрному секторі зафіксований досить високий рівень усвідомлення пріоритетів приватного підприємництва. Так, зокрема важливу роль у здійсненні економічних перетворень на селі відіграє інституція приватної власності на землю та аграрного підприємництва. Як свідчать результати моніторингу Інституту соціології НАН України, роки економічних перетворень характеризуються в основному схвальним ставленням населення України загалом, відповідних соціальних груп, які проживають у сільській місцевості і зайняті в сільському господарстві, до розвитку приватного підприємства. Найбільш позитивно до цього ставляться самі приватні підприємці та фермери, керівники підприємств. Менш лояльні державні службовці, правоохоронці, різноробочі, пенсіонери. Мають місце певні відмінності в ставленні до приватної власності та підприємництва представників різних за рівнем освіти груп. Так, респонденти з вищою освітою набагато прихильніші до розвитку приватного підприємництва, аніж ті, хто має початкову чи неповну середню освіту. Найбільше підтримують розвиток сучасного приватного підприємництва молоді люди віком до 30 років. Вкрай негативно ставляться до нього люди передпенсійного та пенсійного віку, трудова діяльність яких припала переважно на радянські часи, коли умови колективної праці не передбачали можливостей і переваг приватного підприємництва. Треба наголосити, що тип мислення, сформований за роки панування адміністративно-партійної системи, не хоче прийняти і “змиритися” з приватною власністю на землю і знаряддя праці на ній. До питань приватизації землі, наприклад, найбільш лояльно ставляться такі соціальні групи: фермери, учні, підприємці, кваліфіковані робітники та люди, які не мають постійної роботи. Адаже для останніх можливість найматися на тимчасову роботу в аграрному секторі є найбільш доступною формою працевлаштування.

Словникова робота: форми власності, суб'єкт трудової діяльності, сільськогосподарські технології, приватна власність,

науково-технічний прогрес в аграрній галузі, соціологічний моніторинг, соціальна група, специфіка аграрного сектора.

Питання для самоконтролю

1. Що таке право приватної власності?
2. Які правові засади земельних відносин у нашій країні?
3. Які соціальні групи найбільше підтримують впровадження форм приватного підприємництва в аграрному секторі?
4. Якими соціологічними методами вивчається ставлення до приватизації землі та інших питань розвитку сільського господарства в Україні?
5. Проаналізуйте ставлення різних соціальних груп до питань приватного підприємництва.

Теми рефератів

1. Позиції суб'єктів економічних відносин в аграрному секторі.
2. Ставлення до власності як соціальна, економічна і правова проблема.
3. Основні різновиди досліджень соціогрупової специфіки формування нових економічних відносин на селі.
4. Правові та соціально-економічні засади перетворень в аграрному секторі та їх сприйняття населенням.
5. Структура соціальних регуляторів соціогрупової специфіки сприймання ринкових перетворень на селі.
Література: основна [1–3; 8; 11]; додаткова [13; 15; 17; 19; 22]

Тема 5. Організаційні особливості праці та соціальних відносин в аграрному секторі та їх залежність від середовища

Однією зі специфічних особливостей трудової діяльності в аграрному секторі є сезонна зайнятість. Сама природа сільсько-господарчого виробництва надає в цьому плані можливість визначення суттєвих розбіжностей із, наприклад, працею в умовах усталених видів промислового виробництва, особливо важкої промисловості, деяких видів легкої, а також у таких сферах, як освіта, обслуговування тощо.

Максимально важливою обставиною є природна сезонність зайнятості в аграрному секторі, яка створює не тільки наявність або відсутність робочих місць, а й їх відповідний розподіл. Наприклад, як ніде інде, на селі зберігається суттєво визначена розбіжність між так званими чоловічими та жіночими видами робіт, зберігається також значна частка ручної праці, адже можливість використання механізмів у деяких ланках аграрного виробництва обмежена.

Усе згадане створює не тільки специфічні умови для відтворення робочої сили на селі, а й утримання її в межах аграрного виробництва. На сьогодні різко зменшилась питома вага молодіжної квоти населення у сільській місцевості. Традиційно аграрні за типом виробництва регіони страждають від нестачі робочих рук. Така ситуація породжує нестабільність в економічному становищі населення сільських районів, а також є однією з причин відтоку молоді з села.

Наступною особливістю є природне середовище, де розташований аграрний регіон, адже природні умови нерідко є основним регулятором типу аграрного виробництва (чи то тваринництво, чи землеробство, виноградарство, чи овочівництво). Саме природне середовище, його екологія, тип ґрунтів, родючість земель та традиційність зайнятості відповідними видами виробництва зумовлюють у таких регіонах і специфіку сільськогосподарського виробництва, а відповідно до нього — й специфіку умов життя та праці в цьому регіоні. Все це необхідно брати до уваги при створенні відповідних вибірок сільського населення для проведення соціологічних досліджень в аграрних регіонах.

Словникова робота: природна сезонність зайнятості, відтворення робочої сили, молодіжна квота населення, стандарти життя, вибірка сільського населення, економічна нестабільність.

Питання для самоконтролю

1. Економічна специфіка аграрних регіонів.
2. Необхідність врахування умов проживання та особливостей природного середовища в соціологічних дослідженнях сільського населення.
3. Що таке “стандарти життя” і яка специфіка їх дотримання у сільській місцевості?